

Прави се кръг, в центъра са музикантите и *станчинарите*, а около тях *франгалиите* и момите играят *хора*. През последните години заради нарасналия брой участници (твърди се, че в Петрич има 11 действащи *франгалийски групи*), групите се представят последователно като играят на естрада пред жури. Празникът завършва с разотиването на групите по махали където по мегданите правят големи *хора* и играят до тъмно [Цветков, 2000:16-27].

Според Валери Жганев, *франгалия*, ръководител на танцова група, на *Сурва* определящото празника са маските и шествието: “Ходим от махала на махала. По къщите се минава и се честити Новата година. В нашата махала, отиваме в други махали. И накрая всички групи от Петрич, понеже се събират около 7-8 групи от целия град, събират се на площада. И сичко на трибуната играят – представят една програма... Към десет часа на площада, но групите излизат от по-рано. Сутрин рано. Къщите минаваме от шес часа като се почне до към десет”. Запитан за музиката и музикалните инструменти, информаторът отговаря: “Със зурни. Русалийска музика” [В.Ж., с. 4-5].

Кавракировският зурнаджия Селим Демиров – един от най-старите и стилни музиканти, съпровождащи русалийски игри, споделя, че е учен на мелодиите и реда от Илия Вретенаров: “Бай Илия Въртенцето, той почина. Стария човек, който даваше танците къде нас, от Петрич. Тия танци са от него. Сичкото е от бай Илия”. Селим дава погледа на ромския музикант към русалийската обредна традиция: “Русалиите са седем мелодии. Първо е Маршо, Турскийо марш. После Първи русалии, Втора русалии. И Трета има. После има кога се бият ножовете. Има и Патруно. И още една има... Най-важното, ке ти дам накрая Кьоролу. Това е кьораво момче, как се бият. Тука има ножове и тука имат саби, и тука имат пистолети. Първо се бият сос сабите, после с пистолетите и накрая изкарват ножовете. Това Кьоролу се казва. Кара около 36 такта... Той къде се бие, окъоровел от войната. И русалиите се бият сос ножове. Обаче това е хубав танц Кьоролу – повече се бият” [С.Д., 08/2001, с. 3-4].

Музикантите зурнаджии имат свое обяснение на русалийските танци. За тях те не са мистични, а комитски, свързани с историзма на борбата за свобода. Селим по асоциация прилепва към русалийския цикъл едно от тежките мъжки *хора*, играни с ножове в Петрич – Кьорали. За друг зурнаджия, в чиито репертоар основно място заемат старите български мелодии – Демчо Куртов от Кавракирово – “истински русалии” са тези, с които е обикалял сцените в София, Благоевград, Пловдив. В разговор за старите традиции зурнаджията казва: “Старите русалии вече нема кой да ги играе. Само танцовите състави ги играят... Аз съм изпълнител там. Моят баща, брат ми Шаин е свирил. Русалии, виж сега, те са с едни бели полички. Те си излизат по нашио край, Пиринския. Чекай сега, бай Илия (Вретенаров – б.а.) ми ги каза, бог да го прости, русалиите излизат от Просеник, от Гръцка Македония ли, от Югославска ли? Горни Порой, такива, из Гръцко са... Те се биеха с турците, с турците се биха! Ония години, през турско време! Те излизат да се бият пак на един мегдан такъв, на събор, обаче побеждават ги русалиите, почват с ножове бой... То е борба за свобода на българите, де. Като Христо Ботев със четата му как излезна! [Д.К., 10/2001, с. 14].

Селим и групата му, както и Демчо, са предпочитани за съпровод на *русалийски игри* и тежки мъжки *хора* – уникална за Петрич традиция, сега съществуваща в рамките на празника *Сурва* и изявите по фолклорни събори, концерти и фестивали, но до 70-те години жива практика по местни събори, сватби, храмови празници. Споменатият